

Higien'a si Scol'a,

FOIA

pentru

Sanetate, morbi, educatiune si instructiune.

Optomvre Nr. 10. 1877.	Ese in Temisiora odata intr'o luna 1 c6la. Pretiulu pe unu anu 2 fl., pe $\frac{1}{2}$ anu 1 fl. Pentru strainetate 3 fl. pe unu anu. Se p6te prenumer6 mai usioru prin asemnate postali la redactiune.	Anulu alu doilea.

Votiv'a Tabla.

„Nisuinti'a a interes6 si pe laici pentru reformarea medicinei, nu are lipsa de justificare in prezentu, candu medicin'a singura intie t6te sciintiele, celu pucinu in cea mai mare parte a ei, apare c6 unu plinu de arcanе sacerdotiu, pana candu t6te celelalte au devenitu mai multu ori mai pucinu proprietatea fiacarui barbatu cultivatu.

Si medicin'a trebuie se se pog6ra dupa tripodulu seu delficu, se lese ai caut6 in carti si a o intreb6 despre motive si dovedi, si numai atunci va fi ajunsu ea propriulu seu scopu, candu nu va mai fi o deosebita meseria pentru castigu dela bolnavii, carii potu plati, ci unu institutu publicu pentru binele poporului, candu adeveratele ei principia si recerintie voru fi trecute in viat'a poporului si in administratiunea statului.“

Dr. Hellm. Steudel

in pracs'a medica si ilusiunile ei etc.

Morbii acuti si sanarea loru.

Friguri si inflamatiuni.

Scol'a vechia considera frigurile si inflamatiunile — aprinderile — de b6la, pana candu fisiiatr'i in friguri si inflamatiuni recunosece o nisuintia salutaria a organismului. Aceea scola delatura frigurile prin midiloce eroice — chininu, extracte amare, arsenicu — 6ra inflamatiunile prin

slobodierea sangelui, aplicarea lipitoriloru, sinapismi, adeca ea slabesce organismulu intr'atata, cá se dispára simptomele friguriloru si ale inflamatiuneloru, din contra fisiatri'a ne invatía sprijonirea potrivita si amasurata naturei a acestei nisuintie salutarie. Cea dintaiu lucrá dara slabindu si paralisandu, cea de preurma inviindu si intarindu asupra poterei naturei a organismului singura vindecatoria. Acést'a potemu vedé in tóte dílele si o potemu documentá cu rezultatele singurateceloru metode de sanare.

Medicin'a a invinsu negresitu simptomele febrili, ea inse pe langa ból'a, ce caracterizeze frigurile, a mai pusu si altu reu, asia dara raru saneze ea in adeveratulu sensu alu cuventului. Si daca in singuratece casuri, aprinsii de friguri sau insanetosiatu, ei au avutu acést'a se multimesca poterii naturei loru, care prin casuistice, naturali influentie a esecutatu procesulu sanativu, caci este cunoscutu, ca nu existe bóla, care se nu se póta vindecá fara ajutoriulu artei. Acelu reu, a carui germine la o tractare rea a organismului nu póte remané neincoltindu, ese anume la ivéla in conturbat'a aburime a corpului, in debilitatea organeloru resuflatorie si mistuitorie, in o disharmonia in circulatiunea sangelui si a resuflarii, in umflarea splinei si a ficatului si in escarea patimiloru cronice. A dese ori observamu umflarea picioreloru, dropie'a séu bol'a de apa si mórtea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fisiatri'a din contra are mai bune rezultate. Ea recunosce in ból'a, ce ne arata friguri, conturbat'a harmonic'a impreunalucrea a partiloru fluide si solide si cauta caus'a acestei conturbatiuni in debilitatea organismului, anume in molasitatea pelei. O putintica recéla partiala séu o préiritatiune a aparatului pelei ori digestionalu, ce sta in comertiu cu lumea den afara, ajunge a produce o conturbare in organismu cu aparitiuni febrili. Cu catu mai neinsemnatu este gradulu unei astfelu de conturbatiuni, cu atata mai usioru este vindecarea friguriloru escate in astfelu de modu si de multe ori dispáre la o singura frecare a corpului cu carpe ude.

Frigurile si inflamatiunele suntu singurile expresiuni ale fiecarei betejiri acute, caru trebue se se initieze de corpu, daca elu vré se se elibereze de materi'a morbósa.

Frigurile suntu dara curatu activitatea intregului organismu, respective a intregului decursu alu sangelui.

Inflamatiunea inca este unu procesu alu vietii sangelui abnormalminte urcatu, inse tiermuritu numai asupra unei séu unoru parti ale trupului. — Diferinti'a dara intre friguri si inflamatiune consta in aceea, ca frigurile ataca corpu intregu, éra inflamatiunele numai unele partiale lui, inflamatiunele dara se potu numi si friguri partiali.

Frigurile si inflamatiunea potu decurge insocite langa olalta d. e. frigurile catarali — in cari suntu inflamate si organele resuflarii; frigurile gastrice, in cari este inflamata membrana mucosa a organelor digestive. Ele potu esi la ivéla si separatu un'a de alt'a.

Frigurile suntu pururea unu semnu, ca corpulu se silesece a separá materiile abnorme din sine. Ele se nascu inse sí in inflamatiuni mai grele. Ba si apasari extraordinari si influentie diverse asupra corpului, fia ele materiali ori spirituali potu provocá friguri.

Inflamatiunea se póte escá si prin circumstari independinti de cause interne: asia d. e. prin taiere, boldire, lovitura, apasare, ardere, corosiune etc.

Semnele, sub cari se arata frigurile suntu: Unu simtiu neplacutu in totu trupulu, recéla si ferbintiala, conturbatiune in organele escretorie — pele, plumani, renunchi — precum d. e, incuiarea, contragerea poriloru pelei, s. a.

Acéste aparituni provocate dela natura, se numescu simptome si au de scopu, a urcá caldur'a sangelui la celu mai cu potintia gradu si prin acést'a urcarea caldurei, legata cu o mai veloce circulatiune a sangelui, a scóte afara materiile morbóse prin midilocirea organelor escretorie. Eschisiv'a, extraordinari'a escretiune de materii morbóse urmeze sub stravarsatur'a sudoriloru si se numesce crisa.

De aci se vede erasi, ca frigurile si inflamatiunea nu suntu a se privi cá ceva absolutu reu, ci sub datele relatiuni, cá ceva bunu si binefacatoriu. Si de aci resulta érase, ca o astfeliu de lupta salutaria a organismului, nu are se fia infranta prin midilóce slabitorie precum d. e. prin detragerea sangelui, indoparea cu materii straine — medicamente — s. a. ci ca trebue se damu sprijona liberei desvoltare a nisuintii salutarie a corpului. De cumva nu amu vré se intreprindemu ástfeliu de sprijona, ci se lasamu natur'a singura se elupte victori'a, atunci se delaturamu baremu tote pedecile, cari aru impededá sanarea de sine; adeca se ingrijimu de odihna, de aeru curatu, de o dieta potrivita etc.

Urcarea caldurei sangelui, care boldésece organismulu spre ajungerea scopului de curetienia si cu care este nedespartitu legata si o mai accelerata circulatiune a sangelui, este aceea, ce aduce periculu pentru viatia. La o catime mare a materielor morbóse in sange este si desvoltarea ferbintielei forte mare, si aicea apoi se arata pericollulu, ca acést'a desvoltare de caldura se va concentrá in partile interne mai nobile si astfeliu va produce o paralisare a nerviloru. Necumpatata desvoltare de caldura, ce totu atata insemneze catu urcat'a actiune a vietii, póte fi periculóse pentru corpu si viatia numai conditionalmente; adeca atunci, candu relatiunile sangelui in pele suntu astfeliu intocmite, catu se nu concéda

strabaterea materiiloru morbóse. Vasele sangelui astépta strabaterea materiiloru morbóse, inse daca cugetamu cum e neglésa pelea la cei mai multi omeni de cultura, vomu pricepe usioru, cum ca natur'a corpului animata cu cea mai buna vointia, absolutu nu si póte face cale pentru strabaterea materiiloru morbóse in multe casuri, daca nisuintiei ei nu se va dá ajutoriu potrivit. In astfeliu de casuri nefavorabili, unde nu alergamu intru ajutoriulu naturei corpului, decade adeseori si puterea vietii prin paralisare; séu ca urmeze mortea prin depunerea materiiloru morbóse si prin urmarile loru.

Planulu nostru de sanare, ce'lu vomu schitiá, aci merge intra colo, a capacita natur'a corpului, cá se póta duce la sfarsitu lupt'a salutaria victorosu, a impedecá sucumberea vietii séu cu unu cuventu: a acelerá curetirea materiiloru morbóse din campulu luptei.

Cá se potemu dara implini cu succesu si securitate acést'a problema, avemu din o parte a detrage caldur'a, vré se dica a potoli prémarea actiune a vietii, éra de alt'a parte a suscitá actiunea pelei si a o capacítá, cá se póta primi si lapadá afara materiele morbóse, ce dintr'o parte coincide cu prim'a problema.

Fiacare inflamatiune, aratése ea ori in ce parte, ne arata semne de preumplere de sange si aceste semne séu simptome suntu dureri, rosia, umflatur'a partii atacate.

Inflamatiunea are trei stadia, cari le póte percurge, si aceste suntu: 1. stadiulu formatiunei, 2. stadiulu esudarii, 3. stadiulu absorbtiei — fiesecare inflamatiune mai insemnata percurge aceste trei stadia si problema tractarii ei este, a o duce prin ele amesuratu naturei.

Stadiulu formatiunei, unde inca nu sa depusu nici unu esudatu, trebuie tractatu recoritriu, impaciuitoriu si nu lasatu a ajunge acél'a gradu de caldura, care casiuna umflatura si dureri.

In alu 2 stadiu, daca acést'a nu se póte incungiurá, cautamu alu infrana erasi impaciuitoriu, cá se evitamu unu esudatu mai esorbitante; stadiulu alu 3-la alu esorbirei se ajuta, daca suscitamu amasuratu umflatur'a.

Se ne desbracamu dara de aceea falsa idea ca frigurile si inflamatiunea aru fi inamice corpului nostru, ci se le privimu de ceea, ce ele suntu: cá nisuintie salutarie ale corpului. Intieptulu creatoru a datu fiecarui omu acést'a putere, cá se póta din timpu in timpu eliberá corpulu de materiele morbóse, ce se agramadescu in elu prin nenaturalulu modu de viatia, si prin acést'a se delature periculi, cari aru urmá nesigritu prin remanerea acestoru materii in corpulu nostru.

Tóte bólele acute, daca se conducu dreptu, porta dara in sine conditiunel', cari ducu la sanare. Nu sta inse lucrulu asia, daca acést'a nisu-

intia naturale a corpului o intimpuiam cu medicamente, caci atunci materiele morbóse remanu in corpu si astfelu se pune germinele la diferite bóle cronice.

Asia e si la inflamatiuni. O inflamatiune acuta tractata cu medicene, trece cea mai mare parte in cronica.

Cá inflamatiuni acute ni se arata acelea, unde morbós'a activitate sta in o energica desvoltare si cauta cu tote poterile a se eliberá din acést'a stare si a trece érase in starea no.mala.

Cronica inflamatiune se numesce aceea, unde inflamatiunea acuta, nu a potutu deveni érase in starea normala si unde pentru aceea in tiesetur'a organului atacatu se arata morbóse schimbari, cari anume constau in esudate si depunerea unoru proprii materii morbóse. Astfelu d. e. póte o inflamatiune acuta a organeloru respiratorie — tusa, regusi-ala etc. — daca se tracteze reu si fara grija, trece in oftica. O multieme de omeni cade jertva acestei bóle numai din tractarea necuvinciosa a vreunei inflamatiuni.

Candu mediculu infige lancet'a in vena, séu cauta altfelu a detrage din corpulu nostru sangele, acelu elementu, care midilocesce curetirea trupului, atunci operatiunea acést'a póte fi la parére buna pentru aceia, cari nu suntu cunoscuti cu legile naturei, caci prin astfelu causat'a debilitate a corpului se paraliseze puterea a lapadá materiele morbóse din corpu mai multu ori mai pucinu, si in fine acést'a putere este silita prin aceste midilóce slabitorie a se lasá de curetirea corpului. Medicin'a vechia nu cauta dara la instinctu, nu cauta la legile naturei nestramutabile, ci luera dupa siablone.

Fisiiatrulu, care pricepe dispusetiunea naturei, si astfelu recunosc in friguri si inflamatiuni aceea, ce ele suntu in adeveru, trece peste subtilitatile si distinctiunele, ce sau obicinuitu alopaiii ale privi in deosebite friguri, si elu cauta la constitutiunea, modulu vietii, statulu pelei. gradulu caldurei ale bolnavului si pe aceste esperiintie isi formeze planulu de cura. Elu observa esactu indigitarea, ce io da natur'a prin simtiulu instinctivu alu bolnavului si cauta a redicá actiunea vietii, unde aru fi decadiuta si acolo unde este urcata, a o domoli si impaciui.

Diferitele caractere ale figuriloru si ale inflamatiuneloru.

Ori ce friguri si inflamatiuni, candu pasiescu la ivéla, potu luá la relatiuni puternice ale corpului doue forme de capetenia; adeca séu unu caracteramesuratu iritatu ori cumplitu iritatu. Cele cu caracteru pucinu iritatu, se numescu eretice, éra cele cu caracteru cumplitu iritatu sinocali. In casulu intaiu este natur'a corpului destulu de puternica a invinge materi'a morbosa si a o scóte afara din trupu, in ca-

sulu de preurma este mass'a acestoru materii morbouse asia de mare, in catu natur'a corpului aru sucumbe, daca nu iamu dá ajutoriu cuvinciosu.

Mai este inca si alu treilea caracteru de friguri, adeca asia numitu nervosu séu torpidu. Acest'a se ivesce mai cu séma din cele doue de mai nainte si adeca acolo, unde au fostu tractati bolnavii cu detrage-reu sangelui si medicamente eroice. Daru astfeliu de friguri nervose se potu nasce si fara nici o tractare rea la individi debilitati, decadiuti in relatiunele corpului loru.

Frigurile si inflamatiunile cu caracteru ereticu si tractarea loru.

Acestu caracteru de friguri si inflamatiuni este celu mai bunu si la o tractare drépta cu totulu fara pericolu. Aicea, precum arataramu mai susu, mass'a materieloru morbouse nu este asia de mare, cá natur'a se nu o póta lapadá fara periclitare.

Aceste friguri se cunoscu prin o amesurata urcare de caldura; pelea e móle si aburosa. La inflamatiune cu acestu caracteru, in catu se potu observá, suntu urmatoriele semne: rosiatia amesurata, ferbintiala si durere si o umilatura a mesurata a partii patimasie.

O tractare energica nu e de lips'a aci, pentru ca poterile vietii a individului stau in proportiune dreapta catre materialele, ce suntu de a se escreá séu lapadá din corpu. Tóta tractarea aci se marginesce intr'a ceea, a sustiené poterile pe acestu gradu. — Tienera bolnavului are dara se fia linistita, la ce ilu provóca insusiu simtiulu instinetivu. In catu nu s'aru poté retiené afara de patu, se se culce in unu patu fara pene, in chilia érn'a incaldita pana la 15° R. inse bine aerita si curetita de tote materiale nepriinciose, are a evitá ori ce fortiare a poteriloru mai vertosu ocupatiuni spiretuali.

Diet'a se fia simpla, usioru mistuitoria, fara aromate, mai cu séma lapte si póme crude si ferte. Pentru séte apa curata, prospeta. Spre desteptarea actiunei pelei si a regularii circulatiunei sangelui, avemu se spalamu odata ori de doue ori totu corpulu bolnavului cu apa de 18°—20° R. — vedi nr. 7 fat. 101 si 102. — Spre inaintarea scaunului si derivarea sangelui in giosu i damu in tote dilele unu séu mai multe elistire de apa rece de 18—14° R. — vedi nr. 6 fat. 95. — Pe langa stomacu se póte aplicá briulu lui Neptunu. — Vedi nr. 8 fatia 120 — care mai vertosu la copii se arata pré salutariu pentru ca imultiesce actiunea pelei respective aburimea ei si detrage sangele dela capu si stomacu si astfeliu usioreze esirea materieloru morbouse.

Daca vremu se tractamu cu cea mai buna securitate frigurile, avemu se ne servimu de termometru, care pusu cu capatulu globosu sub

limba, ori subsiora ne arata gradulu caldurei. Caldur'a sangelui si propria^t a omului este de $29\frac{1}{2}$ — 30° R. O urcare a acestei caldure de unu gradu ne arata caracterulu ereticu alu friguriloru si aci ajunge tractarea descrisa mai susu. O mai urcata caldura cere o tractare mai energica cu semicupiu si invaluri. — Vedi nr. 7 fatia 100 si nr. 8 fatia 115 — si cu acé-st'a forma de cura avemu se detragemu atata caldura, cá caldur'a sangelui se remana numai cu unu gradu peste cea normala, adeca se fia dela $30\frac{1}{2}$ — 31° R.; pentru ca nu e ertatu a sufocá frigurile cu totulu, caci numai prin iritatiunea vietii sangelui se potu lapadá afara materiele morbose.

Inflamatiunea cu acestu caracteru se tracteze asemenea cá si frigurile in priviinti'a odihnei si a dietei; tractarea ei locala se efeptuesce cu fomite suscitatorie — vedi nr. 8 fatia 117 — inse asia, cá se se sustiena acelu gradu de activitatea vietii, care se cere neconditionatu pentru lapadarea afara a materieloru morbose.

Frigurile si inflamatiunile cu caracteru sinocalu si tractarea loru.

Acestu caracteru nu e asia de favoritoriu pentru sanare, ca celu precedentu. Mass'a materieloru morbose este aci atata de mare, incatu puterile vietii se redica la unu gradu mare de activitate si lupt'a in contra materieloru morbose este periculosa pentru corpu prin desvoltarea ferbintiei si póte duce la paralise ale nerviloru.

Sem nele acestoru friguri suntu: o ferbintiala cumplita — aici arata termometrulu 2 — 3° R. peste caldur'a normala — pelea e uscata ferbinte, limb'a uscata, tare inrosita si manjita, sete mare.

Inflamatiunea cu acestu caracteru se cunosce prin rositi'a mai mare, caldura ardiectoria, si umflarea tare incordata.

Cur'a in aceste friguri cere pe langa cele aratate mai susu in priviinti'a odihnei si a dietei, detragerea caldurei, regularea conturbatei circulatiune si boldirea impedecateloru escretiuni.

Aicea unde prin desvoltarea ferbintiei cumplete vine viati'a in pericolu perdindu multa substantia — de aci slabirea cea mare — si paralisanduse nervii, avemu se pasimu cu tota energi'a in aplicarea apei. Nu e destulu dara a spalá numai corpulu, ci avemu se aplicamu semicupiu-lu cu frecarea maneloru si a piciozeloru si inveluirea, cari trebu-escu repetite pana nu se patolesce caldur'a. Prin aplicarea acestoru forme de apa micioramu activitatea animei si prin acést'a impedecamu arderea si mistuirea organismului. Se urca dara activitatea pelei, si prin ea precum si prin vigoros'a frecare a estremitetiloru si apoi urmand'a palire a loru cu fomite suscitatorie se efeptuesce o binefacatoria si salu-

taria derivatiune dela capu, peptu si organele digestionali, cari acum suntu tare incarcate cu materii morbóse. Pentru regularea scaunului damu clistire de apa rece dela 18—14° R. cari totu odata lucra derivandu si sangele dela capu si peptu.

Inflamatiunile cu acestu caracteru trebue domolite prin fomite recoritore — vedi nr. 8 fati'a 120 — si cum amu ajunsu scopulu acest'a adeca cum desvoltarea caldurei sa potolitu, de locu avemu se trecemu la fomite suscitatorie in locul celoru recoritore, cá nu cumva se apucamu pré tare activitatea vietii si se impedecamu procesulu sanativu.

Frigurile si inflamatiunile cu caracteru torpidu, nervosu si tractarea loru.

Pana candu ambele mai susu aratatele friguri si inflamatiuni pórtu in sine conditiunile unui procesu sanativu, vedemu in friguri si inflamatiuni cu caracteru torpidu lips'a acestoru conditiuni, ele trebuescu dara procurate. Organismulu devine paralisatu in lupt'a contra materiei morbóse si adeca séu in urmarea, ca a adusu cu sine pré pucine poteri spre lupta cu privire la multimea materieloru morbóse, séu ca aceste poteri prin tractarea nepotrivita, adeca prin detragerea sangelui si inghitirea medicamentelor au slabitu cu totulu. Corpulu, care mai nainte erá in stare a se apucá de lupta cu materiile morbóse, se afla acuma in o stare ametita prin paralisarea nerviloru sei produsa prin neingaduirea necesarielor conditiuni fatia de inamicu. Materi'a via, care ceva mai nainte portá in sine timbrulu unei inalte energii de viatia, se vede acuma aproape de a cadé mórtu.

Semnele acestoru friguri suntu decaderea tuturoru poteriiloru si adeseori perderea totalei consciintie, limba uscata manjita intunecatu, pele ardiatoria, ferbinte si aspra, séu in casu reu; rece, umeda acoperita cu sudori mucóse reci. Activitatea sangelui este repede, inse i lipsesce obicinuít'a energia si de aci urmeze, ca pulsulu bate 120—80 de ori in unu minutu, inse languedu si dabea simtibilu.

Inflamatiunea cu acestu caracteru in catu ni se arata ochiloru nostri, se manifesteaze prin rosiatia vinetia si umflatura discordata, palita.

Aicea, unde precum se vede din simptomele morbului fara tota indoiala, poterea vietii jace apasata, avemu a ingriji de a o aduce erasi la o activitate mai vione. Si acestu scopu ilu potemu ajunge mai securu, daca aplicamu apa de 8—10° R. fiindu ca ici avemu se iritam si se inviemu, formele aplicarii suntu: frecarea uda — vedi nr. 7 fatia 104 — invaluirea si semicupiulu cu revarsari mai reci — vedi nr. 7 bai'a de-

ploia fatia 104. — Bolnavii slabi ceru o deosebita atentiune in aplicarea formeloru de apa; la ei avemu la inceputu se aplicamu numai spalarea si frecarea — vedi nr. 7 fatia 101 si 104 — si apoi cu incetulu se trecemu la cele mai eficace, adeca la invaluire si semicupiu.

Astfelu d. e. in casuri, unde gradulu caldurei este sub celu normalu si pelea se arata rece la pipaie, nu se póte aplicá invaluirea, pentru cu aru detrage pré multa caldura.

Aicea suntu indicate mai nainte usiore spalari legate cu frecari energiose, cari au de a produce caldura, vré se dica, a dá cadiutei poteri de viatia sprijona receruta.

Daca prin aplicarea numiteloru manipulatiuni sa redicatu poterea vietii, adeca sa urcatu caldur'a, atunci potemu trece la invaluri umede, despre cari mai avemu se insemnamu, ca ap'a pentru ele are se fia de 8—10° R. si linteolii se fia bine storsi.

In friguri torpide este desvoltarea caldurei destulu de insemnata, de si simptomele se paru ca aru arató contrariulu, pentru ca caldura se concentré in partiele interne, si pentru aceea datorinti'a apei este a o momi in partiele esterne.

Diet'a in aceste friguri si inflamatiuni trebue se fia stricta, bolnavulu trebue imbiatu a deseori cu apa prospeta, curata, apetitulu este rui-natu si raru cere putientulu mancare, candu inse va cere, se i se dé lapte. Cea mai mare grija se fia curetienia si aerulu curatu, ferestile se fia dio'a si noptea deschise vara, séu bolnavulu se jaca afara, éra érna se se deschida ferestile desu si se se aeresca chili'a, unde jace bolnavulu.

Baile minerali si baile simple.

Candu se apropia primavar'a si cu ea amesuratu dumnediescei orendueli se desvolta in peptulu patimasiloru cronici noue sperantie si planuri, in cari bai se si afle éراسi sanetatea; candu medicii nu mai sci-u ce se mai faca cu patientii sei, dupa ce iá imbuibatu cu feliu de feliu de medicamente; candu patientii se vaera ca nu le ajuta nimica; atunci medicii afla usia de scapare in baile minerali, in apele minerali. Inse din miele si miele de patienti, cari primavar'a ori var'a se trimitu la cutare boia minerala, la cutare apa minerala si cari alérge acolo plini de sperantia, nu scie nici a sutelea parte, cum sési cugete elu acolo asteptat'a sanare óri usiorare, inse ce e si mai tristu, nici cei mai nulti medici nu sci-u acést'a, dovoda ca de vei intrebá diece medici, la care baia se te duci, nu'ti respundu doi asemené. Si totusi pare ca nici odata nu s'au cautatu baile in asia multime mare de patienti, cum se cauta in timpurile nostre,

semnu ca omenii, cá sési sustiena sanatatea si se castige érási ce a perdutu, contéze multu la Natura, fia cá se traesca numai óresi catva timpu retrasi dela diversele loru ocupatiuni si in locu de aerulu comptuareloru, cancelarielor, scóleloru, fabricelor, lucratorielor etc. se sórba aerulu curatu muntosu, campestru. Si acést'a e intru adevéru unu castigu mare. Caci victinirea la olalta a multoru omeni in cetati, orasie lucra dounaciosu asupra sanetatii. Adouge inca si incordarea mintii, ce o cere modern'a viatia dupa castigu si cu ea legat'a posomarire a animei si vei aflá motivulu marei frecventari alu bailoru si apelu minerali. A complaná astfeliu de relatiuni nepriincioase servesce o petrecere de mai multe septemani in locuri muntose acoperite cu feliu de feliu de copaci, erburi si flori, unde colcaescu undele isvóraloru recoritorie in margele cristaline, unde indepartati de grija traindu in simpla tacere, indestulire si liniste interna, aducu cu sine si acasa unu simtiu de simpla placere si cu elu potere intinarita.

De si astadi se dá preferintia bailoru si apelu minerali, totusi potemu afirmá, ca dupa tote esperintiele, ce sau castigatu in directiunea asést'a, totusi preferintia loru este forte conditionata, fiindu ca asemené rezultate se potu castigá si dela ap'a simpla, ba acesteia trebue se'i damu preferintia, daca cugetamu la actiunea posteriora a bailoru si apelu minerale si la daunele ce le casiuna. — Multi vinu indereptu dela astfeliu de bai si ape minerali precum s'au dusu, altii mai reu. Si ce diu medicii la acéste? Ei mangae bolnavii, ca acést'a e lucrarea bailoru postérióra. Omenii suntu inse odata dedati a asteptá o deosebita lucrare de la baile si apele minerali si nu usioru se potu desbracă de acésta opiniune. Fatia inse cu rezultatele, ce ne dá intrebuintiarea curativa a unei ape simple, curate, remanu apele minerali in privinti'a actiunei loru cu multu indereptu. Medicii bailoru si ai apelu minerali nepreocupati recunoscu acestu faptu, de si ei bucéma eficaci'a loru si incepu recomandarea loru cu analis'a chemiea a fontaneloru loru aratandu contienementulu saruriloru dupa sutimi, dupa miimi de grane si se vedu fericiti a poté aratá unu numeru mare si unu siru langu de aflatele parti constitutive. Cu acesti numeri de sarea lui Glauber, sare comuna, a natrulni carbonatu, a ferului, iodului, puciosei etc. se orbeca ochii si simtiulu patientiloru, pana candu pote ca aru fi mai bine in singuraticele rubrice ale saruriloru a se pune nule. Caci netrecutu aceea e cea mai buna apa, care relationalminte se arata mai curata. Multi cunoscu tare faimos'a, de si seraca de minerali, dara totusi bine lucratori'a apa in Gastein. Omeni si au batutu multu cupulu se afle, in ce consta actiunea acestei ape si au cugetatu la electricitate, care aru jacé in acést'a apa, fiindu inse ca acuma nime nu mai crede in „Spiretulu fontaneloru“

a cadintu si acést'a opiniune si sa primitu cea adevărata, ca adeca tocmai in curati'a acestei ape de materii minerali si in inalt'a temperatura a ei, jace si potérea ei.

Cumca totusi vedemu, ca multi omeni vinu sanetosi dela baile si apele minerali, nu e de a se adserie acést'a materieloru minerali, ce jacu in apele aceste, ci temperaturi apei. Gustarea unui aeru curatu salutaru la baile si apele minerali este o impregiurare, care nu se pote destulu apretia. Si la tote astfeliu de cure este caus'a principala schimbarea aerului, abstragerea dela datinile inechite, de la ocupatiuni, petrecere indelungata in aeru, in paduri si munti, diet'a amesurata si anca alte aparintie minutiose. Prin aceste singure se esecuta cur'a in cele mai multe casuri, si pentru aceea nu e totu un'a, unde face cineva cur'a. Regiunile muntose se preferescu cu totu dreptulu celoru de siesu, pentru mai curatulu aeru, de si multi patimasi suferu mai bine aerulu dela siesu. Eminalment este aerulu muntosu priinciosu ómeniloru cu dispositiuni artritice — matrice — cu congestiuni in organele fólelui, in ficatu, splina, mitra, la formarea grasimei, la lips'a de sange, hipochondria, histaria, trinji etc. Astfeliu de patienti se afla bine in regiunile muntóse si din aceea cauza, ca suntu siliti a se urcá pe munti si a respirá priinciosulu aeru in trasuri poternice. Si daca astfeliu de regiuni suntu scutite de ventu nordicu si osticu, au sóre destulu si clima domóla, apoi ele suntu atunci priinciose si pentru cei cu peptu slabu.

Aerulu si sórele — lumin'a — suntu elementele principali si unde aceste in gradu potrivitulu luera asupra trupului, acolo potemu fi securi, ca cur'a va succede, incatu ea pe langa conturbatiunile corpului póte succede, fiacarui bolnavu priesce aerulu curatu si invietórele radie ale sórelui.

Aicea ne permitemu a citá o descriptiune a unui invetiatu despre baile minerali dela „Marienbad“ care forte bine se potrivescu cu descriptiunea nostra si cu alte locuri de cura mai insemnate. Numitululu invetiatu dice :

„Fericite ‚Marienbad‘ stanti'a fericitiloru! La tine perelineze, care a gustatu in calatori'a vietii pré multu in cele bune, care sarcin'a prosperitatii sale nu o mai póte suportá.

Cu greutate centanaria se apleca lenea spre clas'a sociala preferita. Acuma vinu acesti preferiti aicea, cá se se intórca la tine Natura, cá se predé in curatulu aeru muntosu, langa clocaitoarele isvóra, in vione activitate urcandu si coborandu muntii, balastulu corpului seu si — burs'a sa. Marienbádulu ajuta in contra pré umplerii sangelui si a bursei.

In adevéru candu vei cautá, Marienbadulu nu e mai multu si mai frumosu, cá ori care unghiu alu pamentului, in care mum'a natura inca nu e desbracata de gratiele sale prin omeni uriti. Carpatii, Alpii, Hartiulu,

Schwarzwaldulu, Muntele giganticu, Vogesulu, Apeninii, Pirenei, tóte cate-
nele muntiloru mari ori placuti, ce posiede Europ'a in asia multime si
bogata variatiune ne imbia mii si mii asemené de frumoase si multu mai
frumóse puncte de catu de coline line incungiratulú Marienbadu — —

Patientulu, carui se ordinezé Marienbadulu, cugeta a zari in elu unu
midilocu specificu in contra patimei sale. Istetiulu medicu retace, cá arca-
nulu sanarii jace numai in reitorcerea la natura. Cea mai buna viatia
cetatiénésca este nesametósá, pentru ca insasi cetatea este unu muru in
contra resuflarii naturei.

Se privimu modulu vietii alu unui balneatoru in Marienbadu, si se
cugetamu ore nu aru fi elu urmatu de asemené resultatu ori in ce
altu unghiu alu naturei?

Elu se scola cu sórele si face o promenada de mai multe óre in aro-
maticulu aeru de diminétia, care e plinu de aburimi balsamice ale incun-
giuratoreloru paduri. Ap'a, care o bé, este mai pucinu nedaunósa. Vinulu,
care inferbinta nervii, aru fi decisivu daunaciosu.

Aerulu de diminétia prospetu si promenad'a de doue óre stimuleze
multu apetitulú si seraculu patientu alu Marienbadului se pune la masa,
care este incarcata cu biftecu, siunca si óa (!?) Vionea fara grija con-
versare miesioreze sarcin'a mancarii.

Dupa primirea nutrementului se recoresce si renoesce corpulu in
ap'a curata de isvoru, dupa care apoi urméze éراسi o promenada de un'a
óra in pomposulu alee de copaci cetinosi sub veselitoriele sunete ale mu-
sicii. Organismulu resufla si arunca radie de focu, cari consuma si irita,
si asia mai departe petrecandu dío'a pana ce vine sér'a.

Cei ce vinu aicea aru avé se invetie a trei si acasa asia, cum trae-
scu aicea. Se se scóle cu cantatulu cocosiului, se se culce cu baterea re-
tragerii, se fia moderati in mancare si beutura, senini si cu umoru bunu
in societate, ingrijindu de trupu prin curetienia si multa miscare in aeru
curatu. — Acest'a este patientulu de modelu in Marienbad.

Pote trai altfeliu celu sanetosu? Potemu trai altfeliu, cá se rema-
nemu sanetosu? acuma se cautamu cum traesce cetatiénulu!

Elu face nópte de díoa.

Lamp'a i inlocuesce lumin'a sórelui, fumulu de tabacu, colbulu de car-
buni ori o atmosfera ferbinte umplu locasiulu lui, buiroulu, cafanelele,
ospatariele, teatrulu, bisericiele, salonele de concertu si de balu. Pe strade
nu respira covorulu verde alu planteloru aerulu sanetosu si in loca de
mirosulu floriloru si alu frundioloru umple atmosfer'a unu colbu uscatu de
cremene.

Morte in locu de viatia!

In locu se se misce cetatiénulu cu orele in aeru curatu, elu se piro-

nesce la mas'a de lucru ori de carti. Sangele stagnante trebuie apoi pusu in miscare prin alcoolu, care consuma nervii.

In vinu se insotiesce joculu, amoresarea, saltulu, o óste salbatega de patimi, cari gonescu sangele si sbiciuescu anim'a.

Asia traesce cetatienulu si pentru aceea se mérga la Marienbad séu la altu locu binecuvantatu de Dumnedieu, cá la peptulu naturei se indrepte, ce a pacatuitu in sinulu culturei, si incatu este cu potintia se invetie, cum are elu si acasa se ingrijasca de sanetatea sa!

Marienbadule! Tu esti pentru calatoriu numai a foia verde in marele albumu alu naturei, elu te privesce si se entusiasma de dragalasiel tale ochieri, cá se frudieréscá mai de parte si se ste numai la acelu locu monumentalu, care in sublimitatea sa ne léga farmacatoresce si tiene suflutulu prinsu pentru totu deuna“.

Asia descrie invetiatulu nostru Marienbadulu si multu pucinu tote celelalte locuri de cura.

Daca mai susu amu afirmatu, ca cu catu este ap'a mai curata, cu atata desvólta ea o actiune mai priincioase in cele mai multe casuri de bóle, nu vremu se dicemu, ca ap'a nu aru avé unele parti minerali in sine. Si esperinti'a de tote dilele ne invétia, cum ca ap'a buna de beutu trebuie se contiena o catatime mica de oresicari saruri, mai vertosu de sare comuna si acidu carbonicu, cá se fia priincioasa si placuta. Urme de saruri se afla in fiacare apa de isvoru cu forte pucine exceptiuni si pentru aceea in sensulu strictu orice apa este minerala. Pana la unu oresicare gradu este dara necesariu apei unu contienementu de saruri. Lucrulu sta numai intra colo, daca acestu contienementu de saruri in apa intrece acél'a alu sangelui omenescu. Acést'a are mare influintia asupra lucrarei ei. Corpulu isi trage necesariel sale saruri cea mai mare parte din midilócele nutritorie. Ap'a, cá beutura luata, servesce spre introducerea si inaintarea proceseloru chemice solvitorie si combinatorie, fara apa aceste nu se potu esecutá si spre acést'a nu e lipsa de saruri. Daca se afirma, ca contienementulu mineralu alu apei beute, si la intrebuintiarea interna a ei, in cur'a de apa, aru fi ceea ce lucra, séu ca aru adauge multu la actiunea ei, atunci acést'a afirmatiune nu sta, caci aru trebui se bemu o enorma catime de apa, cá actiunea se fia ajutata prin ea.

Ce se atinge de insusirea apei pentru aplicarea ei esterna, pentru baia, apoi aicea e cea mai curata apa si cea mai buna. Faca omenii sfara in tiera despre efeptulu apei sarate asupra pelei cata vreu, adeverulu remane, ca acést'a idea e falsa, caci póte ori cine esperiá, cumca dupa scaldarea in apa sarata, vorósa pelea se simpte aspra, éra dupa scald'a cu apa fora mineralii pele e mladiosa, neteda. Cumca materiele

minerali din bai s'aru portá prin pele in sange, este de multu doveditu de neadeveratu.

De aci se vede, cum pacatuescu acei omeni, cari alérge la baile sarate, in gropile parasite dupa scoterea sarii, pline de mlastina si de totu feliu de insecte, vermeti si gavetu, si cari isi maltrateze pelea, ungan-du cu mlastina de acést'a cá orice forte salutaru! Si nu e minune, daca cea mai mare parte a acestoru omeni, se intorce acasa cu frigurile in spate!

Daca sta dara adevéru, ca materiile minerali ale apelu minerali nu se porta in sange prin pele, si acést'a e constatatu de cei mai renumi fisiologi, apoi ori cine póte vede, ca acést'a apa nu lucra prin materiile minerali, ci numai prin temperatur'a sa si curele, ce se arata, suntu de a se atribui numai temperatur'epei pe langa petrecerea in aeru curatu si tienérea dietei etc. Si pote ca cur'a aru cu apa rece peste totu succede si mai bine, daca dupa fiacare baia calda s'aru spalá patientulu trupulu, caci atunci nu aru veni acasa cu pelea discordata, flésca si nu aru simti si cea mai mica trasura de ventu si recéla asteptandu cur'a posterióra.

Din tote acéste trebue si nevrandu se tragemu consecinti'a, ca e de preferitu apa curata, limpede in riurile cele manóse, ce ni lea datu natur'a in abundantia, precum suntu Sadulu, Terlungulu si multe alte riuri in Transilvani'a si Banatu, ce au isvórele loru in Carpati si suntu asia de limpedi de se vedu unghiile dela picioare. Si se le intrebuintamu dupa regulele, ce amu aratatu in nr. 7 fatia 97.

Cu totulu altfelu sta lucrulu la metod'a sanativa naturala. Ea scie se spuna patientulu — in cele mai multe casuri, daca are elu sperantia asi recuperá sanetatea in unu institutu fisiatru si daca este, cum are se fia asteptata sanarea si ce are insusiu patientulu se faca, daca vré se se sanetosiesca, si ea nu vorbesce numai din gura, ci arata cu fapt'a si conduce pe ori care omu cu mintea sanetosa, cá cetindu regulele ei, se le póta intrebuintá insusiu. Ea invatia, ca la morbi acuti, avemu se detragemu caldur'a, unde acést'a e pré mare si tinde a mistui trupulu séu a o urcá, unde ea decade.

In morbi cronici a redicá metamorfos'a séu schimbarea materiei a trupulu nostru, si prin acést'a a aduce materiile morbóse agramadite si inclestate in partile solide ale trupulu la solutiune, si apoi a le duce prin regulat'a circulatiune a sangelui la organele escretorie, adeca la pele plumani si renunchi, cá se le lapede afara. Precum arataramu in nr. 9 articululu: „Ce este sanatare, ce este morbu“.

Institute pentru cur'a cu apa rece afara de celu din Bud'a, nu avemu. „Neue Temesvarer Zeitung“ ne spune ca i se scie din Oraviti'a cumca

D. Dr. Moritz Hoffenreich din Becicheretulu mare cu unu asociatu alu séu vré se redice in Oravit'a unu astfeliu de institutu in o estindere mai mare fiindu ca densii vrea se edifice acolo unu otelu mare si se planteze o promenada frumosa si cai cuvinciose. Noi nu potemu alt'a dice, decatu numai a gratulá intreprindietoriloru pentru acesta stabilimentu atatu de saltariu si a face atenti la densulu pe cei patimasi, unde daca se va urmá dupa principiále naturei, voru aflá negresitu usiorare si deplina sanare. Poftimu dara atatu intreprindietoriloru, catu si patientiloru celu mai bunu succesu.

Ce se dicemu despre apele clocite, puturóse, contienatorie de hepar sufuris — ficatu de puciosa, cari se ordina de medici ale bé patientii si pe carele beu acestia cu ochii inchisi tienenduse de nasu! Potu fi ele folositorie? Nici de cum!

Bibliografia.

Pomaritululu intocmitu cu deosebita privire la gradin'a scolara de D. Comsi'a cu numeróse ilustratiuni intercalate in teest. Sibiu 1877, editur'a auctorului. Tipografi'a J. Drotleff & Comp. Pretiulu 1 f. v, a.

Nu avemu lipsa a recomandá multu acést'a multu folositoria carte lucrata cu tota diligintia, prestarile D. auctoru ne suntu de obste cunoscute. In Prefatia ne arata D. auctoru o oglinda via, cum sta astadi cu pomoritulu la noi romanii, arata folosulu pomoritulu din partea economica, fisica, sanitaria si estetica. Noi mai adangemu si partea higieinica. Nu se pote destulu pretiui, ce influintia binefacatoria esereze gustarea pomeloru bine copte asupra diregerii sangelui in corpulu omenescu; vegetarianii seiu pretiui acestu daru cerescu si nu au cuvinte destule alu recomandá, cá unu preservativu, ba mai multu, cá o panacea pentru sanetate. Unu meru bine coptu cu pane mai vertosu cu panea lui Graham, curetia mai bine si mai priicosu canalulu digestionalu, cá ori ce purgativu dannaciosu.

Gradin'a de pomi langa scóla este astadi o necesitate absoluta considerendu folosulu pomarilului din partea economica, platinduse unu meru, o péra buna cate cu 5—10 cr.; din partea sanitaria, curetindu aerulu; din partea higieinica dandune celu mai potrivit midilocu de a recori si subtiá sangele, din partea estetica, desteptandu in scolari unu gustu mai nobilu si o vointia mai statornica pentru productele naturali si ingrijirea de ele.

Daru durere, ca tocmái aci poporulu nostru éراسi se arata indiferentu, ba potu dice malitosu. Vorbescu din esperintia. La cererea unui

invetiatoriu expertu in tractarea pomiloru si a gradiniloru D. pretoru concerninte, demnu de tota laudá iá asignatu langa satu o gradina spatiosa pentru scola de pomi, a facutu se se ingradésca bine si a dat'o invetiatoriului spre mai de parte intrebuintiare. Acest'a si a pusu tota silinti'a a indiestrá acést'a gradina ajutatu de preotime, — cu tote cele ce se ceru pentru invetiarea, si informarea scolariiloru. Daru ce se vidi. Dupa 2 ani, candu gradin'a incepuse a se arató in podob'a sa-saténii facura o petitiune, in care acusan pe invetiatoriulu, ca pune copiii se'i luere in gradina, ca gradin'a aceea nu e de nimica etc. Eu mirosindu intentiunea saténiloru cu judele in frunte, dupa finirea esamenului, cerui se mergemu in gradin'a scolaria, si vedindu-o in starea mai buna si curata, laudai nunumai pe D. Invetiatoriu si pe scolarii, cari se ocupau cu aceea gradina, ci si pe satenii, cari au iugrijitu a se infintiá gradin'a. — Si cu acést'a facui de satenii nu'mi imanuara petitiunea, ce o aveau in mana, rusienduse de cele, ce au vrutu se faca. Daru suntu omeni, cari scobescu si vreu sesi resbuue. In alt'a vara aflai gradin'a mai pucinu cultivata, si Invetiatoriulu mi se planse, ca copiii suntu opriti a mai lucrá in gradina. Ba ce fu mai multu satenii amenintiau, ca voru taiá gardulu si voru ruiná gradin'a. Daru eu le spusei verde, ca acel'a, care va pune toporulu in gardu, va deveni in prinsóre si cu acést'a sa potolitu furi'a.

Altu invetiatoriu erasi forte zelosu in tote, daru mai cu séma pentru cultur'a pomiloru si a gradiniloru. Imi spuse la esamenu cu lacrami in ochi, ca e opritu prin judele comunalu, a aplicá copiii in gradina. Eta cum sciu apretiui omenii nostri gradin'a si pomii!

O carte dara precum este acést'a a D. Comsi'a, care e menita a reversá lumina in poporu, cá se numai orbecheze, ci folosinduse de invetiaturile cuprinse in trens'a, sési marésca avuti'a, trebue adoptata si imbracatosata cu tóta caldur'a. O recomandamu dara cu atata mai multu, cu catu D. Comsi'a, ne comunica esperintiele sale proprii in unu modu intuitivu si practic. Pretiulu pentru o carte de 210 pagine cu ilustratiunile trebuinciose inca este forte moderatu.

Albin'a Carpatiloru ese in tóta septeman'a regulatu.

Calindariul bunului econom de D. D. Comsi'a si Eug. Brate pe an. 1878 si

Amiculu poporului Calindariu pe anulu 1878 de D. Visariunu Romanu au esitu de sub tipariu si se afla de vindiare la auctorii si la librarii cu pretiu de 45 si 50 cr. Ne rezervamu in nr. viitoriu a vorbi mai departe despre aceste noatati literarie.